

att bli målad just så, som hon då visade sig. Jesuiten vände sig till Juanes, gaf honom noggranna uppgifter, och med tillhjälp af dessa samt efter genomgåendet af en lång rad af fastor och andaktsöfningar, blef han ändtligen i stånd att frambringa denna tafla. Jungfrun sjelf nedsteg derefter från himlen och betygade sin belåtenhet. Sedermera, på grund både af denna Alvaro's syn och åtskilliga andra dylika uppenbarelser, befallte inquisitionen, att den obefläckade jungfrun alltid skulle målas sålunda stående på en nymåne. Stundom trampar hon med andra foten på drakens hufvud. Denna katolska Mariadyrkan, detta slags afguderi, som ingenstädes drifs så långt som i Spanien, öfverflyttade sålunda på Jungfrun äfven profetian om »söndertrampandet af ormsens hufvud». — Alla framställningar af jungfrun i denna ställning kallas med ett gemensamt namn »concepciones» eller »immaculator», det vill egentligen säga förhäriliganden af dogmen om den obefläckade affelsen, »*la immaculada concepcion*». Dogmens mening skulle väl egentligen vara, att äfven jungfru Maria, liksom Frälsaren sjelf, blifvit aflad fri från arfsynd (»*Maria sin pecado concebida*»); men öfverflyttandet af fläckfriheten på sjelfva la concepcion var naturlig nog, i synnerhet hos ett okunnigt folk i ett hett klimat. Uti Italien är det *modren med barnet*, som utgör hänförelsens brännpunkt, i Spanien är det *jungfrun sjelf*, den oskyldigaste af de oskyldiga och just derföre mest retande. De spanska färgerna blomstrade ju också bland palmerna på sydspanska kusten, de italienska bland almarna i norra och mellersta Italien. Ej underligt då, om den förra skolan ligger närmare sinnlighetens eqvator. Jemför t. ex. någon *madonna col bambino* af Raphael med en concepcion af Murillo, eller till och med Murillos egen Madonna med barnet (som nu finns i London), med hans concepciones, och man skall straxt känna, hur mycket renare den förra tanken är. — Juanes' concepcion är dock i mitt tycke den utan jemförelse andäktigaste af dem jag sett. Han lefde också före den egentliga passionerade striden om den omtalta dogmen. Han föddes nämligen år 1523 (*i Fuente de la Higuera*) och dog 1579. Det var deremot först år 1603, som nämnda strid uppflymmade derigenom, att en Dominicanermunk i Sevilla framkastade

påståendet, att Maria varit hemfallen under arfsynden, liksom alla andra människor. Fransiscanerna, alltid Dominicanernas medtäffare och svurna motståndare, försvarade naturligtvis Marias från den tiden till dogm formulerade frihet från arfsynd, och hela Sevillanska folket slöt sig till dem och tog häftigt parti för den förorättade jungfrun. Processioner, företrädde hvar och en af ett standar af egendomlig form, kalladt *sin pecado* ("utan synd"), tågade genom staden, sjungande hymner, som firade den obefläckade afelsen och utlofvade bål och brand och dertill evig fördömmelse åt alla förnekare af denna lära. — I långliga tider efter denna uppståndelse var det brukligt i Sevilla, att hvar och en, som inträdde i ett hus, helsade de innevarande med ordena: "Ave Maria purissima!" Hvarpå då alltid svarades: "Sin pecado concebida!" *)

En dag hade vi till vår glada öfverraskning fått tag i ett slags förbättrad och utvidgad tartana på fyra hjul och dragen af två mulor. Vi begagnade denna upptäckt, för att genast företaga en längre utflykt på huertan. Vägen gick mellan strömande vattendiken och små fält, omgifna med rörhäckar och planterade med mullbärsträn i rader. Under och mellan mullbärsträderna växte på de flesta fält unga, ännu mörkgröna skördar af majs, det säde, som här tillhör denna årstid. Små hvita stugor for man oupphörligt förbi, och på fältena arbetade svartbruna, solbrända gestalter i den lättaste dräkt. Målet för vår färd var byn *Burjasote*. Den är belägen just på gränsen af den vattnade slätten och ligger uppåt en torr, stigande mark. I öfre ändan af byn låg en liten kyrka. Vår vägvisare förde oss in igenom kyrkdörren samt tvärtigenom kyrkan och ut på andra sidan, där vi utträdde på ett vidlyftigt upphöjdt plan, lagdt med platta stenar. Vid närmare efterfrågan befanns denna stenlagda plats vara taket af en ofvanjordskällare eller magasin för spannmål, som man hade uppmurat i backslutningen, så att det stödde sig mot kyrkan. En del ris och majs låg nu utbredd på detta stentak, för att hårdtorkas af solglöden, liksom man hos oss

*) Som bekant, har Påfven nu nyligen, midt i 19:de seklet, stadfästat denna medeltidsdogm, så att nu en hvar katolik, som ej tror derpå, är kättare och evigt fördömd!

torkar spaunmålen på plåt i våra s. k. kölnor. Detta är dock ej det egentligen märkliga med denna plats och var ej heller orsaken, hvarför man fört oss hit, utan denna terrass är en punkt, berömd för sin utsigt. Midt på taket eller terrassen står ett ofantligt krucifix, uppburet af en flera trappsteg hög fot. Vi trädde upp på densamma, och man hade derifrån verkligen en präktig öfversigt öfver all huertans saftiga grönska, tätt strödd med städer, byar och spridda boningar. All denna timliga välsignelse var dessutom rikt späckad med andelig sådan i form af otaliga kyrkor och kloster, som reste sina torn på alla håll, hvart man såg. Hvad klosterna angår, så är det dock för det mesta blotta skalet, som står qvar; ty åtminstone för munkar får numera ej kloster finnas i Spanien. Nunneklosterna är däremot under vissa villkor tillåtna. Härom måhända utförligare en annan gång, i dag hinner jag ej mer.

X.

Alicante den 24 Sept.

Spanskt mynt. — Embarkering. — Anblick af Alicante. — Fondan; nunneklostret och det sednares klocker. — Framåtgående på sednaste tider: klosterindragning, försäljning af andliga och världsliga stiftelsers jord, jernvägar och ångbåtar. — Utfärd till Palmernas Elche. — Utfärd till Alicantes Huerta.

Det spanska guldmyntet har verkligen ett förnämt utseende, och både dess klang och storlek talar ännu om Peru. Det största myntet kallas *onza* och har ett värde af nära 62 rdr rmt. Onzan delas i sedan i 2 *medias onzas* och 4 *doblonas*. I utbyte mot ett par af dessa präktiga mynt hade vi tillbytt oss biljetter till Alicante på ångaren Pelajo. — Ångaren skulle gå kl. 5 eftermiddagen. Härigenom fick vi en ganska obehaglig embarkering. Så där midt på eftermiddagen vräker nämligen nästan alltid här på spanska kusten sjön häftigt mot land, uppretad som den är af hela dagens bris, denna förut omtalade dagliga, regelbundna strömning af svalare luft från hafvet inåt det upphettade landet. Den djupgående, stora ångaren låg ett långt stycke ute på öppna redde, så att det tog oss en god kvart (eller snarare: *un mauvais quart d'heure*, som fränsmannen säger) att med ofantlig ansträngning, gungande upp och ned bland sjöarna, arbeta oss fram till honom, och när vi äntligen hunnit fram, var det ej det lättaste att passa på rätta ögonblicket att ur den vräkande båten, som steg och sjönk i vågsvallet, hoppa upp på den nedhängande skeppstrappan. Förändringen, när man slutligen dock kommit ombord, var lika stor som behaglig. Det långa och tunga fartyget låg för sitt ankare nästan orörligt, och den sjö, som hade kastat vår båt som en spån, bröt sig kraftlös längs skeppets sidor. Pelajo var ej mer än cirka 200 fot lång — som dock visserligen är vackert nog —;

men vi tyckte oss ha en försmak af det nöje, som måhända väntar framtida resande, att nämligen på den mer än 600 fot långa »Leviathan» och på dess kanhända ändå längre efterföljare få öfverfara till och med oceanen och, såsom man uträknat, se, men icke känna någon sjögång, åtminstone i rak mot- eller medvind.

Tolf timmars nattlig färd förde oss till Alicante, så att denna resa gick i ordets egentliga bemärkelse som en dröm. Vi vaknade i Alicantes hamn. Alicante har nämligen verkligen en hamn och icke blott en öppen redd, sådan som Valencias s. k. hamn vid Grao. Den temligen stora bugt, i fonden af hvilken Alicante ligger, är visserligen öppen utåt Medelhafvet; men ungefär från midten af sjelfva stadens strandlängd framspringer en krökt jordarm, hvilken blifvit än ytterligare förlängd af konsten. Mellan denna armbågsvinkel och stadens strand instängs sålunda på tre sidor en någorlunda rymlig hamn. Äfven fjerde sidan af densamma är ej helt och hållet utan värn; ty den skyddas, ehuru på afstånd, genom bugtens krökning. Alicante gör en ntmärkt vacker taffla, från hvilken sida man än ser det, och ej minst från sjön. — Det ligger, som sagdt, i fonden af en vidlyftig bugt. Omedelbart bakom staden, och nästan öfverhängande densamma, reser sig en ensam på slätten stående brådbrant och bruten bergkägla. På spetsen af denna ligger en fästning. Från fästningen går, vinklade som blixtar utför bergets branta sidor, två långa murar, hvilka, sedan de kommit ned på den slätare marken, fortsätter sitt lopp rundt omkring staden. Alicante är nämligen en befästad ort. Utomkring staden och dess bergfästning breder sig sedan en knagglig slätt, som nu var alldeles förbränd af solen, grå och ökenartad. Men bakom slätten reste sig den vanliga härliga bergramen, som lyckligt infattar alla utsigter af spanska medelhafskusten. Detta längs Medelhafvet löpande bergsystem med sina solbrända, varmt gula och rödbruna stenfärger och sina dristiga — jag hade så när sagdt: *ridderliga* — linier, tecknade mot den mörkblå himlen, utgör ej allenast verkligen Spaniens största naturskönhet, utan man tycker sig i detsamma liksom se en kristallisation i stort af allt poetiskt i spansk karakter och natur.

Från Alicantes hamnbrygga inträder man i staden genom en hvalfd fästningsport. Denna, liksom stadens öfriga portar, stängs på ett gifvet klockslag om qvällarna, så att, om man då fördröjt sig utanför, så får man se sig om efter nattläger; ty in i staden slipper man ej. — Sjelfva staden Alicante har föga egendomligt. Husena bär visserligen en spansk prägel genom sina balkonger, sina oftast platta tak och sitt dammiga, litet förfallna utseende; men för öfrigt är Alicante en modern stad med breda och tämligen raka, spanska gator. — En sandad promenad, planterad med alléer och omgifven af stenlagd gata på ömse sidor — en bild i smått af Barcelonas Rambla — genomskär en del af staden. Vid denna promenad låg vår Fonda, ett hotell af samma kvalitet som det i Barcelona, men måhända ändå något smutsigare. Värden var en storpratande och tämligen oförskämnd piemontesare, såsom de flesta hotellvärdar i spanska kustländerna. Den företagsammare italienaren har i denna gren af industri nästan öfverallt här på kusten utträngt de loja infödingarna.

Vid den omnämnda promenaden och nära vårt hotell låg ett nunnekloster. Tyvärr fick man icke komma in i detsamma. Allt hvad man kunde komma underfund med var, att nunnorna måtte vara mycket fromma eller åtminstone ha otaliga bönestunder, att döma efter de oupphörliga ringningarna i klosterklockan, hvilken hängde öfver byggnadens gafvel. Med korta mellanskåf slamrade denna klocka nästan hela dagen. Jag säger med flit slamrade; ty ringningen i Spanien sker ej såsom hos oss i långsam takt med stora tungrörda klockor af förordningsbjudande allvarston, utan här ringer man häftigt och brådslande, »allt hvad tygena tål», och som klockan vanligen hvarken är stor eller tung och dessutom sitter fästad i en grof axel, hvilken har ofvanför en motvigt af ungefär samma tyngd som klockan, så svängs denna under ringningen nästan ikring, så att den för hvart tag står på hufvudet kullerbytta och så tillbaks igen och upp på andra sidan, under det att kläppen faller och slår åt ömse sidor och slamrar som stöten i en mortel. Är klockan stor, så att den ej sålunda kan svängas, så klämtar man på densamma med en hammare, alltid i samma häftiga takt. Kloc-

kan på det närbelägna klostret var ej den enda, utan den hade många slammersystrar, så att, när de alla satte till ibland från olika håll, kunde man tro sig i en smedja. — Ni undrar måhända, att jag talar om kloster, då jag, tror jag, förut nämt, att klosterna numera är upphäfdade i Spanien. Härmed förhåller sig så, att munkordnarna upplöstes helt och hållet, och deras kloster utrymdes; men det täcka könet behandlades något artigare. Visserligen indrogs nunnklosternas egendomar och andra inkomster likaså väl som munkklosternas till kronan; men då munkarna bara helt simpelt kördes ut, så har deremot nunnorna fått kvarstanna i sina kloster. För hvar och en af de nunnor, som redan fanns vid indragningen, betalar nu staten ett visst årligt underhåll. Ingen ny nunna får dock invigas, med mindre hon visar sig ega en ränta af 1 *peseta* (72 öre) om dagen, så att hon kan underhålla sig sjelf.

Denna klosternas indragning är blott en af de många omstörtningar, som försiggått i Spaniens inre förhållanden inom föga mer än ett årtionde. — Spanien vaknade visserligen under frihetskampen mot Napoleon, men det hade sofvit så hårdt och så länge, att det under årtionden fortfor att endast vara yrvaket med stark fallenhet att somna på nytt. Den sista och afgörande vändpunkten mellan Spanien förr och nu bildades egentligen först af stora inbördes kriget mellan Carlisterna, den gamla absolutismens anhängare, och Cristinos, eller de konstitutionella. De sednare segrade, som bekant, slutligen. — Revolutioner, kontrarevolutioner och statskupper har visserligen äfven sedan aflöst hvarandra i detta anarkiska land; men det gamla tillståndet, närmast liknande skendöd, har dock icke af någon reaktion kunnat återställas. De stora inre förändringar, som genom revolutionens maktspråk vidtagits, hvarje gång de ultra-liberala under dessa vexlingar haft öfvertaget, har visserligen, i mångens ögon, nu i början kunnat tyckas göra den sista villan värre än den första; men de innebär dock *måhända* i sig frön till ett nytt och lefvande Spanien! En hel hop missbruk och oordningar, andra och värre än de gamla, har uppkommit; men äfven en del ganska betecknande goda verkningar har visat sig. Så indrogs t. ex. icke allenast klosternas, som jag nämnde, utan

äfven alla andra både andliga och offentliga världsliga stiftelsers gods, och hela denna massa jord försäljs nu så småningom för statens räkning. Men ej nog härmed, äfven de enskilda fideikommisserna upphäfdes, och lika arfsrätt införs nu gradvis! Första gången, då efter detta fideikommissnaturens upphäfvande, en sådan egendom går i arf, får nämligen äldsta sonen halfva egendomen; men nästa gång delas denna hälft lika mellan hans arfvingar. En betydlig del af landets yta var förr fideikommiss. Om dessa ofantliga arealer brukade man säga, att de tillhörde *"manos muertas"*, *"döda händer"*; ty de fick oftast af lojhet eller kapitalbrist ligga halft öfvergifna och blef till stor del ej använda till annat än till vilda betesmarker för får, eller för att uppföda tjurar på för tjurfäktingarna. Sedan fideikommissnaturen nu är upphäfd, försäljs så småningom större delen af all denna jord, ty adeln har nästan lika mycket gamla skulder som gammal jordegendom.

Oaktadt genom allt detta hälften af Spaniens jord kan sägas ha kommit i marknaden, och oaktadt all under sednare tider mer än någonsin rådande, inre osäkerhet, har, sade man mig, jordpriset på sednare åren stigit med 100 procent. En sådan prisstegring under sådana förhållanden talar! — De pengar, som flyter in för den jord, som säljs för statens räkning, skulle användas till statsskuldens amortering. Hur dermed går, torde deremot vara mer än ovisst! Men det är också den jemförelsevis mindre viktiga sidan af saken. Hufvudsaken är, att Spaniens jord må komma i händerna på folk, som måste *sköta* den, emedan de *betalt* den *)!

*) I Svenska Tidningen N:o 72 för år 1857 lästes följande sifferuppgifter angående ofvan omtalade försäljning af offentliga gods till amortering af statsskulden: »I en tysk tidning meddelas några anmärkningsvärda uppgifter om resultaten af desamorterings-lagen, som utfärdades den 1 Maj 1855, men genom dekreten af den 23 September och 14 Oktober 1856 uppsköts att vidare hafva gällande kraft; dessa uppgifter röra hufvudsakligen förhållandet mellan de verkliga sålda och de icke sålda stats-, kyrko- och kommunalgodsen. Inalles utbjödos 243,109 egendommar till salu, och af dessa blefvo 52,164 sålda och öfvergingo i andra händer, så att 190,945 egendommar förblefvo osålda. De sålda godsen lemnade skattkammaren i kapital och räntor 941,407,112

Ännu en viktig nyhet var den nya municipallagen, som anordnar ett fullständigt kommunalsystem af provincialdeputationer, försedda till en viss grad med både beskattnings- och lagstiftningsrätt, samt egande under sig valda municipala verkställande embetsmän, hvilka sålunda sattes vid sidan af de af staten tillsatta. Naturligt var dock, att hos ett folk, som under sekler förts i både världsligt och andligt ledband, sjelfstyrelsens ömtåliga planta ej genast skulle slå rot. Den fordrar för att trifvas en långsamt förberedd andelig jordmån, bildad genom århundradens sedvänjor af oberoende, förenadt med ordning. Man har visserligen exempel på motsatsen. Vårt broderland Norge t. ex. genomgick lyckligt en tvär öfvergång från envælde och lydlandsförhållande till fri författning och sjelfständighet — men under hvilka lyckliga undantagsförhållanden och med hvilket in i grunden olika folk mot det spanska! Här i Spanien föranledde denna tvärt gifna frihet otaliga missbruk. De värsta skojarna och slagskämparna, *los aficionados* vid tjurfäktningarna och gatustriderna, valdes till deputerade och municipalmyndigheter; att få en fordran utkräfd eller en sak anhängiggjord mot en af folkledarna, var nästan omöjligt, ingen domare tordes fälla honom; mutsystemet, alltid Spaniens kräfte, extraflorerade, o. s. v., o. s. v., ledsamma beskrifningar, som jag af aktade personer hört på verkningarna af den nya friheten. En reaktion måste naturligtvis inträda. Tyglarna är också nu åter indragna efter statskuppen i vintras och kapon pålagd, och det går åter stillsammare så länge. Sjelfva grundtanken, att, om möjligt, återställa ett slags provinsfrihet, var dock måhända riktig, om ock utförandet var både förhastadt och förfeladt. Skall Spanien någonsin få lif igen — det är åtminstone min tro — så skall det ske genom att sorgfälligt uppleta och åter utbilda de få kvarlevor af de

realer eller omkring 125 millioner r:dr b:ko. Karakteristisk är den olika ifver, med hvilken lagens verkställighet beskrifvits i enskilda delar af landet, hvaraf man äfven kan bedöma, hvilken sinnesstämning råder mot presterskapet i de olika landskapen. Jemförelsevis blefvo de flesta egendomarna sålda i Andalusien, och minsta antalet i Soria och Santander. Andliga gods, synnerligast tillhöriga religiösa korporationer, såldes mest i Madrid och Barcelona.»

gamla provinsfriheterna, som ännu träffas här och där. Men intet pedantiskt likformighetssystem! Frihetens väsende är mångfald! — Hvilken är den enda del af Spanien, som ännu lefver med full styrka, tät befolkning, gammal flit och välmåga? De baskiska provinserna! Hvilken är den enda del af Spanien, som lyckats rädda sina *fueros*, sina gamla provinsiella styrelser och privilegier? De baskiska provinserna! Må man ej invända, att baskerna är ett helt annat och måhända bättre folkslag än spaniorerna! Arragonien och Castilierna, Navarra och flera andra af de spanska provinserna hade också fordom sina *fueros* och var då, äfven de, rika, tät befolkade, lefvande länder! Hela skilnaden är endast att baskerna, till sin lycka, varit envisare än de andra provinsernas innevärdare i vidhängandet af sina gamla inrättningar. Denna omvårdnad om provinsfriheterna framför allt annat gick till och med så långt, att i kriget mellan Carlister och Cristinos slöt baskerna sig till de förra, det absolutistiska partiet, emedan detta visserligen ville återinföra den på gamla sättet oinskränkta konungamakten, men derjemte lofvade bibehålla de baskiska *fueros*. Cristinos deremot, drifna af nymodiga, fransyska frihetsteorier, ville öfver hela landet införa en systematisk och likformig *frihet* och till den ändan afskaffa baskernas särskilda *friheter*. Baskerna var dock för kloka att nappa på den kroken. Under kriget visade de sig äfven så farliga, att när de teoretiserande Cristinos efter segern definitivt lyckliggjorde hela Spanien med den moderna konstitutionen, vågade de dock icke, såsom de hade önskat, aflysa baskernas *fueros*, utan fick dessa bestå derjemte. Ätminstone en gång verkade sålunda envishet och konservatism till *frihetens* rätt förstådda fördel. Baskernas handlingssätt var, om man så vill, egennyttigt; men en *rätt förstådd* egen nytta är nästan alltid liktydig med allmän nytta. Så var det äfven här. Spanien skulle ej ha haft något gagn deraf, att baskernas tillstånd blifvit lika uselt som de öfriga spaniorernas. Nu deremot kvarstår åtminstone fortfarande det baskiska tillståndet såsom en vägvisare.

Ännu ett skäl, och ett viktigt, finns, hvilket icke obetydligt talar för ett styrelsesystem, grundadt på återställt provinciellt oberoende. Detta skäl är de olikheter i språk, som Spanien har

att uppvisa. Riksspråket, eller spanskan sådan den skrifs, talas egentligen fullkomligt endast i Castilierna, dock lär folkspråkerna i de öfriga inre provinserna, såsom Arragonien, la Mancha, Leon o. s. v., ej erbjuda några betydligare olikheter utan endast en del provincialismer i ord och uttryck. Andalusiskan åter avviker väsentligt både i de bildades och obildades tal, och denna dialekt har till och med en egen litteratur af lustspel och folkvisor. Utom talrika olikheter i ord och ordvändningar samt uttal, vidtager andalusiern en del förändringar i böjningen. Han utesluter t. ex. vid verberna oftast *-s*, där detta förekommer i riksspan-skans ändelse, men förutskickar deremot stundom en aspiration, då ordet börjas med vokal, t. ex. *teme*, *tememo*, *temei*; *temitto*, *temimo*, *temittei*, i stället för *temes*, *tememos*, *temeis*; *temiste*, *temimos*, *temisteis*; *k'amamo*, *k'amai*; *k'amatte*, *k'amattei*, i stället för *amamos*, *amais*; *amaste*, *amasteis*. Cataloniens språk aflägsnar sig ändå mer. Det är ej blott, såsom det andalusiska, en afvikande dialekt, utan det är ett visserligen med spanskan nära beslägtadt, men likväl alldeles särskildt språk, med egen litteratur, äfven grammatikalisk. Det intar platsen mellan provençalskan och spanskan. Man predikar på catalanska i Catalonien. Språket i Valencia avviker blott obetydligt från det catalanska. Äfven språket i Galicien, galegiskan, utgör ett särskildt språk, som lutar åt det portugisiska hållet. Hvad slutligen baskiskan angår, så är den ett så helt och hållet in i roten olika tungomål, att den, så vidt man ännu kunnat finna, ej har någon, ens den aflägsnaste släktskap med något europeiskt, hvarken lefvande eller dött språk. Baskiskan är förmodligen en lemning af Spaniens urinnevänares, Iberernas, språk.

Må man dock säga hvad man vill om det liberala partiets mått och steg, då det på sednare tider haft makten, må det i vissa afseenden kanhända ha misstagit sig, — utom allt tvifvel är dock, att Spanien har gått framåt på sednare år, och nästan gifvet förefaller det, att de införda reformerna, om ock stundom brådstörtade, dock haft del i det nyvagnade lifvet. Såsom bevis på detta landets framåtgående kan anföras, ej blott jordvärdets redan omnämnda stigande, utan äfven kommunikationsväsendets utbildning. Då jag för blott fyra år sedan reste här första gån-

gen, hade Spanien endast två jernvägsstumpar, den ena mellan Barcelona och Mataró, den andra mellan Madrid och Aranjuez, och man trodde då ej särdeles på, att de skulle komma att fullföljas i brådbrasket. Nu befars dock jernvägen från Madrid förbi Aranjuez och ända till Albacete, och nästa år, säger man, skall den vara färdig ända hit till Alicante *). Att Barcelona har smärre jernvägar åt flera håll, har jag förut berättat, äfvensom att jernvägen från Valencia åt Albacete (Madriderbanan) hunnit ett betydligt stycke eller till Jativa. Numera lär man äfven ha jernväg mellan Xeres och Cadiz, där det vid min förra resa var smått nog om vanlig väg. Man talar äfven om att sammanbinda Sevilla med Madriderbanan, och förr eller sednare sker det nog. Tidigare torde dock vägen mellan Madrid och fransyska gränsen vid Bayonne komma till stånd. — Näväl, jern är en god ledare, icke blott för elektricitet, utan äfven för civilisation! Skada dock, att den elektriska gnistan skall passera Frankrikes kärnröta för att komma till Spanien! Äfven ångbåtarnas antal, särdeles de längs kusten gåendes, har på dessa år ökats ofantligt till både antal och godhet.

I *Epoca*, en madridertidning, stod också häromdagen att läsa en ståtlig artikel angående den numera utmärkta kommunikationen mellan orterna på Medelhafskusten och om de icke mindre än 36 stycken präktiga ångskepp, som besörjer densamma. Tafflan har dock äfven sina skuggor, och vi har just här nu derpå fått ett eftertryckligt bevis. Vi kom nämligen hit den 14:de September. Den 16:de passerade en ångbåt, kallad *el Hamburgo*; men vi tyckte detta uppehåll vara för kort och ville stanna ett par dagar till. Den 19:de skulle nämligen en annan ångbåt komma, en, som tillhörde ett spanskt kompani, och som skulle gått den 14:de från Marseille. Den kom ej den dagen och har ej heller sedan hörts af. Då sade man: den fransyska båten *Normandie*, som går den 17:de från Marseilles, har intagit dess tur för denna gång och är här i Alicante sednast den 22:dra. *Nor-*

*) Denna sträcka är nu (1859) öppnad, och jernvägsförbindelse sålunda åstadkommen mellan hufvudstaden och Medelhafvet.

mandie har dock lika litet hörts af som den förut väntade spanska båten, och ingen vet hvarför. En annan spansk båt, *Thersis*, skulle sedan gå från Marseilles den 19:de, och i Barcelonas tidning af den 20:de, som hitkom med posten, stod tillkännagifvet, att den skulle gå derifrån den 21:sta och således vara här den 23:dje. Jo pytt! Consignatorerna i Marseilles har förmodligen haft något gods, som de för egen räkning velat skicka med, men som ej blifvit färdigt. De skrifver derfor nu helt lugnt, att båten ej kommer förr än den 26:te till Alicante, utan att uppge minsta skäl. På hela 10 dar har således ingen ångbåt syntts till, då, enligt vanliga beräkningen och utstakade turer, en sådan borde passera åtminstone hvar tredje dag! I hvilket afseende som helst är *ordning* det, som sist af allt är möjligt i Spanien!

Vi är ganska ledsna att sålunda bli uppehållna här så länge, då vi har så kort tid för hela resan. Emellertid har vi sökt på bästa sätt använda vår tid till att taga reda på landet och dess förhållanden, och vår artige konsul härstädes, Dahlander, har på allt sätt härvid bistått oss med råd och dåd.

Konsul Dahlander, svensk till börden, bosatt i Alicante sedan längre tid, har här gift sig både rikt och lyckligt. Han eger bland annat här i staden ett hus i en förtjusande belägenhet vid stranden af öppna bugten. Utsigten från fönsterna i hans salong öfver det oändliga hafvet är storartad. Helst bör man se den en lugn, månlyst afton, då den svarta vattenytan, genomskuren af en silfverflod, på ömse sidor om denna speglar en gnistrande himmel. Oaktadt hafvets skenbart djupa ro, dönar härunder den aldrig hvilande dyningen mot foten af stadens mur. Mellan denna strandmur och byggnaden är blott en smal gata, så att det friska stänket af vågorna kan flyga upp mot sjelfva salongsfönsterna. Hvad som i synnerhet behagade mig i denna salong var dock dess vackra golf af hvitt och blått hvad vi skulle kalla kakelugnsforslin. Jag hade ej återsett något sådant golf sedan i Neapel i verden. Idén af sådana porslinsgolf är måhända hemtad från arabernas golf af s. k. azulejos, d. v. s. mosaik af glaserade tegelstensbitar. Dessa neapolitanska porslinsgolf skulle då förhålla sig till de af azulejos, som ett nutidens fönster med stora

rutor af färglöst glas till ett fönster från våra fäders tid med dess hundra små grönaktiga rutor af ett par kvadrattums yta hvar och en.

Hufvudskälet, hvarför vi stannat i Alicante, var vår önskan att besöka det palmerömda *Elche*. Denna stad ligger endast $1\frac{1}{2}$ svensk mil från Alicante söderut. Oaktadt detta obetydliga afstånd, behöfde vi ej mindre än tre hela timmar för att i en tartana, likadan som de i Valencia beskrifna, skaka oss dit. Ehuru vi hade gifvit oss af vid soluppgången, blef dock hettan mycket stark innan vi hann fram. Tartanan skakade förfärligt, och vägen var en oupphörlig följd af gropar och knölar. Vi kunde utan tvifvel gått minst lika fort till fots och sluppit skakningen på köpet; men hvar gång vi försökte vandra ett stycke, körde dock solens brännande hetta oss snart in igen under tartanans tak; resa om natten kan man ej heller, dels för osäkerhetens skull och dels emedan luften är osund på många ställen, då solen ej är uppe.

Under färden hade vi dock såsom ersättning tillfälle att se en del spanskt åkerbruk. Ett åkerfälts beredning till sädesgröda är här ofantligt enkel. Förra årets stubb uppbygges med ett redskap, som liknar vår s. k. trädstock; men är ändå ofullkomligare. Instrumentet i sin ursprungliga enkelhet erinrar om de afbildningar, man har af de gamla romrarnas plogar. Billen är nämligen här endast en tjock jernskodd träspets, som blott groft ristat upp marken, men knappast kan sägas göra några fårör. På hvardera sidan om denna bill eller rist utgår en knif för att åtminstone litet bryta de kōkor, risten upplyfter. Sedermera tvärkörs med ett dylikt, endast ännu något gröfre redskap. Dessa två körningar skedde nu på sommaren. Derefter väntar man tills något vinterregn kommer och löser kokorna, då man sår och myllar ned med pinnharf. Detta är hela bruket på de icke med konst vattnade fältena. Något *vändande* af jorden, såsom med våra plogar, kommer således på sådana fält ej i fråga, utan man kvarstår här alltjemt på den, vid allt bättre åkerbruk hos oss öfvergifna ståndpunkten att grundt bearbeta ett aldrig ombytt ytlager. Erinras bör dock, att våra plogar och andra åkerbruksredskaper troligen ej skulle kunna, åtminstone oförändrade,

begagnas i denna torka. Samma torka drar äfven tillräcklig försorg om utrotning af ogräs och minskar sålunda i det afseendet nödvändigheten af sorgfälligare brukning. Där marken konstvattnas bearbetas den deremot nästan som ett trädgårdsfält. Jorden upphackas då för hand och vändes minst 1 fot djupt med ett instrument, som är försedt med ett kort skaft, och liknar en grof flåhacka. Det måtte vara ett hårdt arbete i denna hetta att, djupt framåtlutad, uppbryta den torra marken med denna hacka.

Det ena eller andra brukningssättet blir dock här alltid af jämförelsevis ringa vigt. *Vatten*, detta ord innefattar här nästan allt! Till och med gödning är på långt när ej en sådan lifsfråga för åkerbruket här som hos oss. På sådan jord, som ej får annan vattning än den sparsamma, som naturen sjelf består genom ett eller annat vinterregn, behöfs här i landet nästan ingen gödning alls; men sådan jord ger då endast en enda mindre (jämförelsevis taladt) skörd om året. Konstvattnad jord behöfver deremot gödas mycket och ofta; men bär också i mån af vattentillgången från två, fyra och stundom ända till fem skördar. Emellertid är det denna konstvattningsens olägenhet att, så att säga, utlaka jorden och göra gödning nödvändig, som gifvit anledning till det allmänna spanska ordspråket: *agua del cielo es mejor riego*, »regn är bästa|vattningen!» Männe icke denna söderns erfarenhet förtjenar att tänkas på vid våra öfversilningsångar?

Närmare Elche fick jag fullständigt se den omtalade vattningen. På Valencias huerta var den visserligen tillämplad i ända större skala, men utsigten var där så stängd af de ofantliga rörhäckarna, som omgärdade hvar och ett af de tusentals små åkerfältena, att man hade svårt att göra sig en bild af det hela. Här var deremot trakten öppen, och dertill pågick just nu vattningen på en mängd fält just invid vår väg. Dessutom var folket här särdeles vänligt och meddelsamt. Måhända är det därför ej olämpligt, att jag här en gång för alla litet utförligare uppehåller mig vid denna konstvattning; en ej blott för Spanien, men för nästan alla heta länder så lifsviktig och egendomlig företeelse.

Slätten kring Elche genomfåras endast af en torr flodbädd. En sådan kallas här *un barranco*. Endast om vårarna har denna